

בעזרת השם יתבך

וועד העירוב

273 - 6 עמודים

**תשובה ב' מהרה"ג ר'
יצחק הלוי מאנדל
שליט"א דומ"ץ בקרית
יואל יצ"ו**

**(א) ג' מחיצות המקיפות את
העיר, (ב) עומד מרובה על
הפרוץ. (ג) ס' רבוא עוברין
בו. (ד) סילוף דעת כ"ק
אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל
ועדות שאמר להרבנית
שלא לחוש כלל ולצאת עם
תכשיטין לרחוב.**

תשובה

בענין העירוב דבארא פארק

ג' המחיצות המקיפין את העיר

עומד מרובה על הפרוץ

בדין ס' רבוא עוברין בו

הסילוף הנורא בדעת רבינו זצוק"ל

מאת הרב הגאון

מוהר"ר יצחק הלוי מאנדל שליט"א

דיין ומו"צ בקרית יואל יצ"ו

בעמח"ס שו"ת חקר הלכה, וחקר הלכה על חל' רבית

בעזה"י

למע"כ הרב הגאון המפורסם איש האשכולות וכו' ה"ה כש"ת מו"ה חיים יהודה כ"ץ שליט"א

אברק"ק סערדאהעל, בארא פארק יצ"ו

אחרשהדר"ג, היות והגיעני מכתב מא' הרבנים נגד העירוב דבארא פארק, על כן אמרתי להודיע למע"כ שליט"א מה שראיתי להעיר בענין זה.

והוא בענין הג' מחיצות המקיפין את העיר, והיינו מצד מערב וקצת מצד צפון ודרום, ושכונת בארא פארק כאמצע המוקף, שבוה יצאנו מידי רה"ד גם לדעה הראשונה כסימן שמ"ה ס"ו.

וראיתי שחכם אחר העיר להשיג על זה מדברי הריטב"א ז"ל (עירובין כ"ב ע"א) שכ' דבין דרכים בקעי, אתי רבים ומבטלי מחיצה, ומשו"ה לגבי ירושלים רוקא רלתות מצילות ירושלים מדין רה"ד וכו'. ואע"פ שיש שם מזרח ומערב פתחים נמורים לא השיבא סתימא, דאתי רבים ומבטלי מחיצות. פי' וכו'. אלא שמפילין מחיצות שבמזרח ומערב כיון שבוקעין בהם תדיר וכו'. מבואר מדבריו דבטלה כל המחיצות שבצד הפירצה מכח הא דאתי רבים ומבטלי - הגם דמדברי הרמב"ן ז"ל במלחמות מבואר בהדיא דהך נגד הפירצה בטלה דין רה"י מיניה, אבל לא נגד המחיצות, ועל כרחק דלא ס"ל שמפילין כל המחיצות. וגם הרו"ה ז"ל בהמאור נראה דג"כ לא ס"ל דמפילין כל המחיצות של צפון ודרום (גם שלא כנגד הפירצות) כל זמן דאיכא ב' מחיצות זו כנגד זו. והרו"ה מידי רק בנפרץ שתי וערב ודרכים בקעי שתי וערב, וכמו בהך דפסי בידאות, אבל בנפרץ רק שתי או ערב, דא"כ נשאר שלא כנגד הפירצה ג' מחיצות, משמע מדברי הרמב"ן והרו"ה ז"ל דזה מהני אפי' לרבנן רבעי ג' מחיצות מה"ה, אפי' גם בלאה"ס דס"ל דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות. וכ"מ בדברי התוס' שם ד"ה חייבין, שכתבו דדוקא במקום הפילוש במל המחיצה עי"ש.

אבל מ"מ מדברי הריטב"א ז"ל משמע לכאורה, דאמנם הוא ס"ל כן דמפילין כל המחיצות מצד מזרח ומערב גם שלא כנגד הפירצה. אולם נראה ברור דכל זה הוא דוקא אם נפרץ למקום שאפשר שימשך שם הרה"ד כמו בירושלים, דבוקעין בכל צד מזרח וכל צד מערב (שתי וערב) גם מה שחוץ לירושלים, ושיך לומר שנמשך הרה"ד גם חוץ לירושלים מכח זה שנפרץ והרבים בוקעין בו.

אבל אם נפרץ למקום שהוא נידון מה"ה ככרמלית, והיינו שהוא נפרץ להים, כמו בנר"ד דהמחיצות הוא בגידודי הים, דכזה לא שיך לומר שמפילין כל המחיצות של דרום וצפון (גם מה שאינו נגד הפירצה), דזה אינו, כיון דלא שיך לומר שהרה"ד יהיה נמשך גם במקום שהוא אחורי המחיצות. דזה תינתן אם יכולים לידון עליו דין רה"ד מכח הילוך הרבים הנמשך לשם, אבל בנפרץ להים ודווא כרמלית דל"ש לומר בלא"ה דנמשך שם דין רה"ד, כיון דבכל אופן הרי נידון ככרמלית, ככה"ג בוודאי הריטב"א יודה דלא אמרינן דמפילין כל המחיצות של הצד שנפרץ.

יותר מזה רעת כמה פוסקים ולא חשיב רבים מבמלי מחיצות, אא"כ איכא דין רה"ר בהילוך הרבים במקום הפירצה, עיין מג"א שם"ג ושועה"ר שם סמ"ב. (ועיין היטב שועה"ר בקו"א לסימן שמ"ה אות ב' עיי"ש.) ועכ"פ בנ"ד שהוא שלא כנגד הפירצה, בוודאי דכ"ע מודים דל"ש לומר דבמלה המחיצות אא"כ איכא דין רה"ר בהילוך שאחורי המחיצות. אבל לא היכא דאחורי המחיצות הוא כרמלית.

וכיון שכן בנ"ד, כיון דאיכא ג' מחיצות דעומד מרובה, והנך ג' מחיצות עומדים סמוך אצל הים דהוא כרמלית, באופן דל"ש לומר דנמשך הרה"ר גם אתר המחיצות, בוודאי דתוך המחיצות נידון לכ"ע כרה"י מה"ת.

ודבר זה מוכרח הוא, דאל"כ יקשה על הרישב"א דמ"ש תך דירושלים (דנפרצה מורח ומערב) משאר מבוי הסמוך לרה"ר מב' הצדדין נידון מה"ת כרה"י (כל שאין הילוך הרה"ר עוברת לתוכו). ואמאי לא נימא נמי דאתי דבים ומבמלי תוך ב' המחיצות הסמוך לרה"ר. ודוחק לחלק בין אם הרבים בקעי תוך המחיצה (כך דירושלים דבזה מיירי הרישב"א ז"ל), לבין אם הרבים בקעי לאתר שכלו המחיצה, דאכתי מאי סברא אית לן לחלק בזה.

אבל לפי הנ"ל נראה, דעיקר הדבר תליא, אם גם אחורי המחיצה שנפרצה שייך דין רה"ר על הילוך הרבים רשם, לבין אם לא שייך דין רה"ר על הילוך הרבים רשם, וכ"ש אם ליכא הילוך הרבים שם כלל.

וכיון שכן, הדבר נראה, דגם לגבי מבוי הסמוך לרה"ר הרי אתורי המחיצות של המבוי (מב' הצדדין) הסמוך לרה"ר, אפי' אם מסלקינן המחיצות של המבוי, אכתי הוי רק כצדי רה"ר, דהרי אין שם הילוך הרבים כדרך רה"ר, וא"א להיות נידון לעולם כרה"ר. וכיון שכן דל"ש למידן עלה דין רה"ר, משו"ה ל"ש לומר כלל דמפילין המחיצות, משא"כ לגבי ירושלים דהי' הילוך הרבים גמור גם אתורי המחיצות דצד מורח ומערב, ומשו"ה כיון דנפרץ בצד מורח ומערב, ואיכא הילוך הרבים גמור שם כמו בשאר רה"ר, משו"ה אמרינן דמפילין המחיצות תמשך הרה"ר גם חוץ למחיצות דרו"ק.

ובעיי"ז מבואר בתשו' מהרי"ט ז"ל ח"א סימן צ"ד (ורמו עליו בקצור המג"א סימן שס"ג ס"ק ל"א) לחלק בין נפרץ המבוי לסתם כרמלית דחשוב נפרץ למקום האסור, לבין נפרץ לים דל"ח נפרץ למקום האסור. (אע"פ דגם הים נידון ככרמלית) משום דאין הים בת מלמול עם המבוי כמוש"כ הה"מ פ"ז מה"ש ה"ה, משו"ה הוי היכר טובא מפי מקורה עיי"ש. ודן מינה גם לג"ד דנפרץ לים אע"פ דחשיב פירצה, מ"מ בזה לא אמרינן דנפלי מחיצות גם מה שלא נפרצה, כיון דאין הים בת מלמול עם הרה"ר.

ועכ"פ הו"ל"מ אפי' אם באיזה מקומות נפרצה המחיצות לרה"ר, מ"מ כיון דכרוב המקומות שנפרצה לא נפרצה אלא לכרמלית שוב לא אמרינן בזה דנפלו כל המחיצות, גם אותן שלא נפרצו.

[והנה כשהגיע דברי הג"ל לחב"א אמר להשיג על הג"ל, מרבירי התוס' עידובין כ"ב ע"ב (ד"ה דילמא) דמפורש בתוס' דגם בנפרץ לכרמלית אמרינן אתי רבים ומבמלי מחיצה עיי"ש. עכ"ד המשיג.]

והשכתי דאין מזה תברא, דזה ודאי הרבים בקעי בזה אמרינן אתי רבים ומבמלי מחיצה תצריך תיקון מקום הפירצה, אבל מ"מ אין זה רק מדרבנן, דמה"ת עדיין דין מחיצות על העומד נידון כעומד מרובה לידן דקיי"ל כרבנן, אבל תך דנימא דנפלי מחיצות ולא נידון ענד כעומד מרובה מה"ת ויהי' מה"ת נידון כרה"ר, דהו לא אמרינן אלא א"כ נפרצה לרה"ר גמור ולא לכרמלית דרו"ק. ע"כ הג"ה]

ודרך אנב הנני להעיר עוד כמה שראיתי במכתב חב"א הג"ל שכתב כדי ליישב בזה דברי רש"י ז"ל, דמש"כ רש"י ז"ל וכן בשו"ע סימן שמ"ה ס"ז ד"א דבעינן ס' ריבוא עוברים בו כדי להיות רה"ר וכו' שרין זה הוא דוקא בכבון דרך שהרבים עוברים בו, וכיון שאין הדרך שייך להעיר של ס' ריבוא, אזי רק מה שבפועל ס' ריבוא עוברים בו עושהו מקום של ס' ריבוא, ובעינן ס' ריבוא בכל יום, אבל מקום שהוא ס' ריבוא מצד עצמו בלי שיבואו מחוצה לה אין בזה חולק דלא בעינן ס' ריבוא בכל יום עיי"ש.

הנה מלכד דאין זכר לזה בלשון השו"ע ובגור"כ, במחכ"ת נעלם ממנו דברי הרב בית יעקב עמ"ס עירובין דף ו' ע"א (ד"ה והשתא) שכתב בהדיא להיפך, ח"ל שמש"כ רש"י שבעיני מצויים ס' רבוא בכל יום אוי היינו בעיד שהוא מיוחדת להיושבים בה, אבל בדרך שהוא מעיד לעיד, אוי לא בעי' בקיעת ס' ריבוא וכי"ש עיי"ש. ודברי הבית יעקב מוכח נמי באורחות חיים סימן שמ"ה בהגה' מחרש"ם שם.

ועוד ראיתי שם במכתב החכ"א, דאיכא כמה רחובות מהשכונה (של העירוב) שהם פתוחים לאיזה רחובות אושען פרקועי וליצן בלווד, שיש בהם מסילות גדולות ויש בהם נוסעים הרבה ואפשר שיגיע מספרם לס' ריבוא וכי, מ"מ לפי מה שהוא המציאות לכל עין רואה הוא דאין שום אחד מרחובות השכונה הולך דרך מכוון ישר לתוך רחובות האלו, גם הרחובות האלו אינו בהילוך ישר עם הרחובות של השכונה המפולשים לחוכו באופן דל"ש גם הך דינא הילוך דה"ד עוברת בתוכו המבואר בסימן שמ"ה ס"ו וס"ט וכמבואר שם בב"ה"ל עיי"ש ועיין תוס' עירובין ו' ע"ב (ד"ה וכי) וברא"ש ז"ל שם.

וכיון שכן, גם אם ננקוט לחומרא כהך מ"ד דגם הנוסעים בעגלות מצטרפי להם' ריבוא ולא בעי' הולכי רגל, וגם אם ננקוט עוד לחומרא דאפי' באין ס' ריבוא במקום אחד (כמו שהי' בדגלי מדבר) רק בהמשך מקום ארוך הרבה חשיב דה"ד, וגם אם ננקוט עוד לחומרא דגם באין העוברין שם מתקבצים ועומדין לעולם בדרך מקום (כמו שהי' בדגלי מדבר שהי' מתקבצין ועומדין שם ללמוד מפי משה רבינו) חשיב דה"ד, מ"מ לכל היותר נידונים רחובות השכונה (שהם תוך העירוב) רק כמבואר המפולשים לה"ד דסגי בצוה"פ כמבואר בעירובין ו' ע"א וע"ב ורמב"ם ז"ל הי"ש פ"ז ה"ג ורמב"ן ז"ל במלחמות רפ"ב ובאור"ח סימן שס"ד ס"א, ועיין ג"כ בשו"ע סימן שס"ג סמ"ד ובסימן שצ"ב ס"א שנקט שם בפשיטות כמ"ד דבעי' בקיעת ס' ריבוא עיי"ש.

גם נראה פשוט דראוי לסמך למעשה על דברי החו"א עירובין סימן ק"ז (מ"ג) אר"ה ואר"ז הידועים, דרחובות של עיריות שלנו ל"ה דה"ד דאורייתא נידונים בתים כמחיצות ואע"פ דאיכא הפסק רחובות בין המחיצות, מ"מ נידון מה"ת כעומד מרובה. ומבואר בהדיא ברב"ר שם דקאי אפי' באיכא ס' ריבוא בוקעין בתרחובות יי"ש. והנה בעיקר הדברים שכתב החו"א, כבר העיד בזה בתשו' בית שלמה אר"ח סימן ג"א דברחובות שלנו אפי' ברה"ר נמור יש לומר הדברים נחשבים כמחיצה, כמו שיבואר להמעין שם ברב"ר, במש"כ שם לענין דרך המלך, (ומסתבר שבדאי גם בדרך המלך שהוא הפסיקו רחובות שהי' נכנסים (או הי' חוצים) לתוך דרך המלך, ועל כרחך דכונתו נמי מכח ער"מ עה"פ), ומבואר שם בהדיא דזה מהני אפי' להגך מ"ד דגם עכשיו יש דה"ד. והנה מבואר שם ג"כ מדבריו ממש"כ שם דבה"מ היכא דאיכא בתים גם בהצדדין, א"כ עכ"פ יש שם שם ד' מחיצות וכבה"ג לרבנן (עירובין כ"ב) דק"ל כותיהו לא אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא עיי"ש, דאפי' אם אין המחיצות מתחברות בהזוית נמי מהני, ואפי' בנפרץ שם מ"ז אמה ג"כ לא ארומ"מ, כמו שהוכיח בתשו' בית אפרים סימן כ"ו, ואע"פ שהמשכנ"י סימן ק"כ חולק בזה, אבל העיקר הוא כדברי הב"א, כמו שהוכיח החו"א שם באות ח'. ועיין ג"כ תשו' חת"ס או"ח סימן פ"ט ותשו' בר"א או"ח סימן י"ח ר"מ.

והנה כמבואר שלנו, נראה פשוט דסגי בתיקן צוה"פ בהגך רחובות שהם כסוף השכונה (שהוא הגבול שקבעו להעירוב בעבור השכונה), ואין צריכין שום תיקון בפניות הרחובות כפנים בתוך השכונה. ואע"פ דכמבוי עקום דינו כמפולש בעקמימותו וצריך תיקון בעקמימותו ובשני ראשיו כמבואר בפ"ק דעירובין ובאור"ח סימן שס"ד ס"ג (ואע"ג דהרחובות נידון ככרמלית, מ"מ דעת רודה"פ דגם מבוי עקום הפתוח לכרמלית צריך תיקון בעקמימותו כמבואר בסימן שס"ד ובב"י שם בשם תשו' הר"ן ז"ל) משום דרחובות שלנו לא נידונים כלל כמבוי עקום כיון דאינו פתוח בעקמימותו אלא פתוח הוא גם להלאה מהעקמימות, וכן הוא בכל הרחובות שבתוך השכונה, וא"כ כל בני המבואות בכל צד שהיו פונים יכולין לראות את תיקון המבוי.

והנה לרווחא דמילתא נראה ליתן עוד מעמי דאינו נידון כמבוי עקום (ויהי' נפ"מ לענין אם המצא תמצא באחד שא' מהרחובות של השכונה יהי' פתוח בעקמימותו ויהי' לו המציאות של מבוי עקום). חדא, דכבר כתב הרמ"א ז"ל בסימן שס"ג סכ"ו ובסימן שס"ד ס"א דמבואות שלנו רין הצירות יש להם, מפני שאין בתים והצירות

פתוחין לתוכו עיי"ש. ועיין מג"א סימן שם"ג ס"ק כ"ז דעל זה אנו סומכין שלא לעשות תיקון בעקמימותו עיי"ש. ועוד מעמא איכא בני"ד לפימש"כ בתשו' מהרי"ט ז"ל ח"א סימן צ"ד ודך דינא רמבוי עקום צריך תיקון בעקמימותו אינו אלא אם מתקן מבו אחת או שנים, אבל אם מערב כל העיד או אפי' מקצת מן העיד אין צריך שום תיקון בעקמימותו ואין בזה דין מבו עקום עיי"ש.

ועוד מעמא רבה יש ליתן בזה, והוא לפימש"כ חמג"א סימן שם"ג ס"ק כ"ז בשם מהרי"ל סימן י"ח, דאם כל העיד הוא מוקפת חומה אין צריך שום תיקון בעקמימותו וכו' עיי"ש. ולפי"ז בנידון דידן שעירבו לכל השכונה וקבעו גבולות להשכונה (ונתפרסם היטב השכונה שנתערב גבוליה) וכל השכונה שבתוך העירוב מוקפים בבתים ורחובות שהם מחוץ להשכונה. וכיון שכן, אחר שניתקן כל הרחובות העומדות בהגבול המקופת להשכונה וכל הפתוחות שבתוך הרחובות ניתקן בצדה"פ, נמצא שהפתיחות שבתוך הרחובות כיון שיש להם צוה"פ מצטרפים להבתים וכל הרחובות (דהיינו הבתים עם הפתיחות) המקיפות את השכונה שנתערב הוי כהוקף חומה להשכונה (וכנ"ל בשם הב"ש והחזו"א), ושוב אין צריכין תיקון בעקמימות, (אבל כל זה רק לרווחא דמילתא, דגם בלא"ה ברחובות דידן ל"ש במציאות הך דינא דמבו עקום כיון שהן פתוחות לגמרי עד המקום שנמצא בו התיקון וכנ"ל).

ובאמת לפי"ז יש מקום לומר עוד, דכיון שאנו אומרין שמצרפין הרחוב הפתוח הנעשה בתיקון הצוה"פ עם הבתים שיהי' נידון כמוקף חומה, א"כ מהני בכה"ג אפי' לשיטת הרמב"ם ז"ל בהל' שבת פט"ז הט"ז ובאו"ח סימן שם"ב ס"י דבעי שיהא עומד מרובה וכו', אפי"ה מהני כאן כיון דאחר התיקון הוי הכל כהיקף חומה, וא"כ הרי הוי עומד מרובה, דהא הבתים המה הרבה יותר מהפתיחות.

והנה עוד ראיתי להעיד בענין נידון זה, דנראה פשוט מסברא דאפי' אם נקוט להחמיר דמני בס' ריבוא בוקעין בהעיד וברחובותיה, ולא בעי שיהי' הם' ריבוא בוקעין בכל יום בודך רחוב גופיה שרצים לדון עליה דין רה"ר, וכנראה מפשטות דברי רבותינו הפוסקים השו"ע והרמ"א ז"ל והגר"כ כסימן שמ"ה, מ"מ נראה דבעי שכל הם' ריבוא של העיד ישחמשו לכה"פ איזה פעמים באיזה רחובות הגדולות ואז גם שאר הרחובות שהם פתוחים לרחובות הגדולות יהי' נידונים כמפולש לרה"ר וכו', דא"כ באופן זה איכא סוכ"ס (רחוב או) רחובות גדולות בהעיד המשמשים את הם' ריבוא שבתוכו.

אבל באופן שכל הם' ריבוא של העיד אינם משתמשים לעולם באיזה רחוב או רחובות גדולות, דא"כ ליכא שום רחוב (או רחובות) שהוא משמש להם' ריבוא בשום פעם, בכה"ג לא מסתבר כלל שהרחובות יהי' נידונים כרה"ר מה"ת מכה שבעיד מצויים ס' ריבוא אנשים ובוקעין בהרחובות. ואם באנו לצרף כל רחובות העיד ממעם שפתוחים זה לזה והולכין מזה לזה, א"כ גם כשאין בהעיד ס' ריבוא רק שבצידוף איזה עיירות הפתוחות זו לזו איכא הם' ריבוא, נמי נימא כן דכל הרחובות של כל הני עיירות מצטרפין הואיל שפתוחין הרחובות והדרכים זה לזה והולכין מזה לזה בלי הפסק.

בענין סילוף דעת רבינו זצוק"ל

והנה זה ברור שדעת מרן רבינו הגדול רשכבה"ג בעל תשו' דברי יואל זצוק"ל הי' ג"כ להורות הלכה למעשה כהנך שיטות דאין לנו רה"ר מה"ת, וכסתמת רבותינו השו"ע והגר"כ, כמו שידוע ממה שלא רצה להסכים לאסור נשיאת תכשיטין ברה"ר, וכן ממה שהורה להקל להוציא בשבת ע"י עכו"ם תינוק לעשות הבר"מ בבית"ד ועוד ועוד. ואגב אעורר במה שמירסמו במכ"ע בשם מרן ז"ל שאמר להרבנית תחי' שתמנע עצמה מלהוציא תכשיטה ברה"ר מחשש רה"ר דאורייתא וכו' עכ"ד, דאין הדברים נכונים והשומע שמע ופעוה, ואדרבה נהפוך הוא, דהרבנית תחי' שאלה למרן ז"ל היות דאיכא שמועה בשם הגאון ר' יונתן שמי"ף זצ"ל שהנשים ימנעו מלצאת בהתכשיטין ברה"ר. והשיב לה מרן ז"ל שא"צ לחוש כלל ותתנהג עצמה כמו ער עכשיו. וכן התנהגה הרבנית תחי' שהייתה יוצאת בכל שבת בתכשיטה ברה"ר כמו שמעידים כל קרוביה, (ועיין חו"מ סימן ל"ה סי"ד

ברמ"א). ופלא מאוד שמפרסמים ברבים היפך המציאות, בעוד שאיכא הרכה שזוכרים האמת, ועכ"פ הוא דבר שהי' בכלל (הפירסומים בשם מרן ז"ל) וללמד יצא.

ואמרתו להודיע להדר"ג שליט"א מה שהי' לי עם חכ"א בענין המכתב שכתבתי בנוגע לדעת מרן ז"ל שהדבר ברור שמעולם לא התנגד לערב שכונה של שומרי תו"מ, והעידוכ נעשה ע"י מורה מובהק, וכמש"כ הרבנים הגאונים שליט"א. והחכם הנ"ל בא בתכולות מענות בידו נגד המכתב שלי, ואחר שמוע כל מענותיו עניתו לו, שמעתי כל דבריך הנאמרים בטוב מעם, אבל יש לי לשאול אותך, הי' גם לדבריך (שמרן ז"ל התנגד בשיטה לעשיית שום עידוכ בעיר ברוקלין), סוכ"ס אתה מודה שמרן ז"ל לא זאת כלכך שלא ציוה (לאילו הרבנים האומרים משמו) לפרסם שיטתו ברבים, אלא אף זאת שאפי' לא ביקש מהם דבר זה לפרסם שיטתו ברבים כדי שעמוד הדבר לדורות למשמרת, ומי הי' עוד כמותו שהי' צופה למרחוק הי' דואג על העתיד שלא תשתכח ת"ו תודה מישראל וחידיף נפשו בעד קדושת השבת (כגון בנוגע לשיטת ר"ת וכן בכל דבר), וכל מה שהי' רואה לנחוץ לקבוע לדורות לא הי' חת מפני כל, וכל המירחות לא עצרהו מלפרסם דעתו ברבים, הן בעל פה והן בכתב, והאיך אפשר הדבר שכאן בענין העירוב, בדבר גדול ונשגב כזה, לא הודיע ברבים כלום משיטת ההתנגדות שלו. וכי אפשר שסמך עצמו על מה ששאלו אותו איזה יחידים בביתו נאות קודש והשיב להם שהוא אינו מסכים, ולא ציוה להם גם לא ביקש מהם שיפרסמו דעתו ברבים למען יעמוד הדבר לדורות למשמרת. ואודרכה לאחר שפירסם דעתו ברבים ה"ה הרה"צ משאן זצ"ל, השיב שהוא אינו מתערב בענין זה (והרה"צ הנ"ל פירסם כן ברבים כשעתו בקובץ "המאור"), והאיך אפשר שמרן ז"ל לא ראה לנחוץ לכתוב עכ"פ איזה שורות בענין זה כדי להודיע דעתו לרבים, ועכ"פ לאנ"ש הסרים למשמעתו.

והחכם הנ"ל עם כל מענותיו לא מצא מענה, והודה בפיו שהצדק עמי וכמו שכתבתי במכתבי, ודבר זה הי' במעמד כמה בג"א. ואמרתו להעומדים שם, הביטו וראו חכם מה הוא אומר, כי מרת החכם שהוא מודה על האמת ואינו מתעקש, כל זה ראיתי להודיע להדר"ג שבדאי יהי' לו הנאה מזה.

אבל מ"מ כל זה לענין הנ"ל, אולם מצד אחר הרי לא רצה ליתן הסכמתו לערב כל מאנהעמן או כל ברוקלין, ועל כן יש מקום שחשש שאמנם אפשר שהרחובות הכי גדולות של העיר שכתיבי ב"ו ס' ריבוא בוקעים בו (ובכה"ג ל"מ צוה"פ אלא צריך מחיצות גמורים ודלתות במקומות המפולשים כמבואר ברמב"ם הל' פ"ה הכ"ד ואו"ח סימן שס"ד ס"ב וסימן שצ"ב).

אך כל זה לענין לערב כל מאנהעמן, או כל ברוקלין, דאיכא בתוכו גם רחובות הכי גדולות כנ"ל, אבל בגידון לערב רק שכונה אחת, שרובם שומרי תו"מ ונעשה בפיקוח רב גדול ומוכתק בהוראה כמו מע"כ הדר"ג, בדאי ריבולים לסמוך על הוראת מרן רבינו הגדול זצוק"ל הנ"ל והעיקר להלכה למעשה כמ"ד דאין לנו רה"ר מה"ת, כיון שאין בו ס' ריבוא וכנ"ל. וכל זה ראיתי להעיד בחפזי כי עכשיו אין לי פנאי להאריך יותר, ובתי' להל' עידוכין הארכתי בהרבה פרטים.

וד' שנותיו של הדר"ג יאריך ויקבל החוה"ש מארדה"ש

מנאי מוקירו כערכו תרם

הק' יצחק הלוי מאנדל